

Gondolatok a nyelv művelésről

Ezekben a napokban tartják országsszerte A magyar nyelv hete rendezvényeit. Előadások, viták, kerekasztal-beszélgetések, vetélkedők keretében foglalkoznak nyelvi kérdésekkel, és ezek az alkalmak mind azt a célt szolgálják, hogy a nagyközönség, mondhatni a társadalom nyelvi öntudatát, igényességét és képzettségének fokát magasabbra emeljék.

Nem nehéz belátnunk, hogy erre valóban nagy szükség van. A magyar nyelv hetének rendezvénysorozata természetesen csak egy a lehetséges sok forma közül, amelyekkel él is mai nyelvtudományunk, pontosabban szólva nyelv művelésünk, amely az 1971-ben megalakult Anyanyelvi Bizottság (előde az MTA Nyelvtudományi Bizottságának nyelv művelő szakosztálya, majd a Nyelv művelő Munkabizottság) gazdag és igen szerteágazóan tartalmatlan programja alapján végzi munkáját. Ennek a programnak az ismertetését, az Anyanyelvi Bizottság főbb működési területeit bemutató tájékoztatót legutóbb Grétsy László írta meg a Magyar Tudomány 1973. július-augusztusi számában.

De térjünk vissza a társadalmi szükséglet kérdéséhez. Köztudomású, hogy társadalmunkban ma már nagyon széles rétegek (és számuk egyre csak növekszik) ismerik meg, sőt már vallják magukénak a művelődés magasabb, írásos formáit, és „kényszerülnek” arra, hogy ezeket a formákat megértsék (és jól megértsék) és maguk is használják. Ezért természetes, hogy mind többen törekednek az egyre magasabb fokú írás- és beszédkészség elsajátítására. Másrészt az ismeretanyagunk mai, szinte határtalan bővülése (az információk áradata és a szükségletek továbbadásának igénye) új szavakat, új kifejezéseket, új nyelvi formákat igényel. És az is tény, hogy a nemzeti öntudat, nemzeti önbecsülés, a magyar kultúrához valamint az egyetemes kultúrához való tartozás tudata a nyelv által, a nyelv közvetítésével válik élővé.

Az egymás megértésének és a magunk kifejezésének minél jobbra, pontosabbra tétele tehát valóságos társadalmi igény, szociális kultúránk, társadalmunk reális szükséglete.

Mert társadalmunk ma sok részterületen van átmeneti fejlődési szakaszban, sok problémával küszködik, és ezeknek a gondoknak bajoknak, megoldandó kérdéseknek megvan a maguk nyelvi vetületük is, a problémák a nyelvre is hatnak, a nyelvtudomány, a nyelv művelés területén is jelentkeznek, és nyelv művelésünknek vállalnia kell őket; annyira, amennyire tudja, meg is kell oldania őket a maga eszközeivel, a területen kívül ezeket pedig legalábbis jeleznie kell.

Mik ezek a nyelvi síkon jelentkező (de társadalmi gyökerű) problémák? Deme László a Ma-

gyar Tudomány 1972. decemberi számában összefoglalja őket. Az egyik legnagyobb probléma — írja — a mai nyelvi-gondolkodási szétrepedés, amely nyilván átmeneti, de aligha rövid ideig tartó állapot. Mi ez a szétrepedés?

Ma az emberek egyre kisebb része tanul „verbálisan” gondolkodni, szöveges formában ismereteket kapni, és szövegalkotás útján számot adni róluk, alkalmazni őket. Ma a közoktatásban, még inkább a legkülönbözőbb szakoktatási formákban egyre nagyobb súlyúvá válik a levelezésekben, képletekben való ismeretadás, és a teszt, a feladatlap útján való ismeret-számonkérés. A szöveg befogadás és a szövegalkotás nehézségeinek megismerésére, legyőzésük módjának megtanulására egyre kevesebb mód van az oktatás folyamatában. Ennek igazolásul elég megnevezni egy-egy középiskolai osztályunk érettségi dolgozatait, nemcsak magyar dolgozatait, hanem más tantárgyú írásbeli megnyilatkozásait is, és — azt hiszem, példákul bizonyítanom nem kell, olvasóim többé-kevésbé tapasztalták már — nem valami vigasztaló képet kapunk az önálló fogalmazás, az önmagát kifejezni tudás iskolai szintjéről. (És nemcsak az iskolában, a felnőttéskorban is hasonló a helyzet a nagy átlagot tekintve.)

Mit lehet tenni? Deme László így válaszol: „A nyelvtudományunk... nem az a feladata persze, hogy ezeket az arányokat megpróbálja visszaváltogatni. De a szövegalkotási kényszer és lehetőség terjesztése ellen küzdeni kell — vagy legalább egyensúlyt keresnie — mert megszerzett ismereteinkből csak az válik gondolatilag sajátunkká, gondolkodásunk szerves részévé, amit annyira értünk, hogy világosan és kerekén beszélni (írni) is tudunk róla. S e készség tekintetében bizony kezd a társadalom ma szétfelé fejlődni.”

Van egy másfajta szétrepedés is: az egyes szakmák (szak tudományok) sajátos szókincsére, ennek egyre erősebbé, gazdagabbá válása. Ez persze szükségszerű folyamat, a sajátos fogalmak kifejezésére sajátos szavakra van szükség, és a fogalmak száma egyre nő, ez természetesen nem jelent bajt, ellenkezőleg gazdagodást a nyelvben is. De az már nem biztos, hogy nem baj, ha közérdekű témák, amelyek közérthető kifejezést igényelnének, kezdenek „elszakmasodni”. A politika, a gazdasági élet, a közélet, a művészet stb. nem lehet egy szűk, értő réteg kiváltsága, a mi társadalmunkban semmiképp sem lehet. Pedig az említett területek nyelvi kifejezése egyre inkább zsargonszerűvé, a szélesebb köröket nyelviileg kizáróan speciálissá kezd válni. A nyelvtudományok, a nyelv művelésnek foglalkoznia kell ezzel, meg kell találnia a módját, hogy a szak- és műszó-

kincsek szükségességének elismerése, jogainak és használatának csorbítása nélkül a közérthetőség, a közhasználat szempontjai is érvényesüljenek. És még egy szétrepedés (még egyszer Deme Lászlót idézve) „... ért-e igazán a hallgató a rádiót, az olvasó a sajtót, a fél a hivatalt, az ügyfél a vállalatot, a tömeggyűlés résztvevője a szónokot?... S ha érti is; magáénak érzi-e azt a világot, amelyikből ezek a hangok átsugároznak feléje? Nem jutunk-e lassan egy olyan — nemzeti méretű — nyelvi (és nemcsak nyelvi) tudathasadásig, amely más nyelvi stílusra, s ezzel más gondolkodás- vagy legalábbis „viszonyulás”-módra készít bennünket közemberként, mint amilyenek magánemberekként vagyunk?”

A problémák nagyok. Megoldásuk módját, útjait részben jól látjuk, részben még keressük. Ami a nyelv művelést illeti: bizonyos, hogy a nyelv életét bemutató kisebb előadások, az egyes nyelvi jelenségek használati hibáira való rámutatás, a régi és a mai jó írók művei olvasásának ajánlása nem elegendő. A nyelv használatára kell megtanítanunk az embereket, a nyelv használatában kell gyakorlati segítséget nyújtunk a nyelv használóinak.

És mit tehet, mit tett ebben az egyetem? Ami a múltat illeti: tehetett volna többet is. A nyelvi (anyanyelvi és nem anyanyelvi) képzsé szintjét még a magyar (és az idegen nyelv) szakon is lehet emelni, kell is emelni. De be kell látnunk, hogy az anyanyelvi oktatás nemcsak a magyartanár feladata, és nemcsak a magyartanár (éppenséggel nemcsak azon a heti egy óra nyelvtanórán, amely nyit a középiskolában tartanak) van ennek lehetősége. A matematika, a fizika, a földrajz stb. tárgyak tanárainak saját szak tudományuk (egyre bővülő) ismeretanyagát kell világosan, érthetően, közérthetően átadniuk tanítványaiktól és kell számonkérni tőlük; így nevelve őket gondolkodásra, világos, tiszta fogalmak megértésére és alkotására, és e fogalmak nyelvi megértésére és használatára is. A nyelvi nevelés tehát nemcsak a magyartanár, hanem általában a tanár feladata. És a tanárra még a mai fel nem emelkedett nyelvhasználati gondjainak enyhítése, az ezekben való segítségnyújtás kötelessége is vár, mert hisz nem lehet ott minden faluban, kisvárosban vagy nagyvárosban kéznél egy-egy szakképzett nyelvész.

Az egyetemi hallgatók megtanítása, képessé tétele ennek a társadalmi jelentőségű feladatnak a megoldására az egyetem dolga. Hogy hogyan, arról beszélünk kell, „közös bölcsességgel” kell módot találnunk rá. De magán a tényen, a társadalmi szükségleten nem lehet vitakozni.

VEGH J. MIHÁLY

Szünidei tanárok

A tavaszi szünidő néhány napján gyermekfoglalkozásokat rendeztek a November 7. Művelődési Központban, azoknak az iskolásoknak, akik nem napközisek, hogy napi háromórás, jól szervezett programmal vidáman és hasznosan töltsék az időt.

Az intézmény egyik vezetőjével, lelkes, fiatal pedagógusszóval beszélgettem a programról, az első két nap tapasztalatairól. Megtudtam, hogy házi kezdeményezés a gyermekfoglalkozások megrendezése, amihez a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Pedagógiai Tanszékének segítségét kérték. A tanszék hirdetésére jelentkeztek is főiskolások, a mat-fizeselek jártak elől a jó példával.

Kísérleti jelleggel, most először próbálkoztak a szünidei foglalkozások megszervezésével, ezért nem csodálhatjuk, hogy viszonylag kevés gyerek élt a lehetőséggel, talán attól félve — állítom: alaptalanul —, hogy túlságosan kötötték ezek a szervezett programok.

Az első napon, amikor mese-filmeket vetítettek, megtelt a nagy előadóterem, hiszen a közeli

óvoda és általános iskola napközis csoportjai is „kivonultak”. Másnap játék, daltanulás töltötte ki a délelőtti óráit. Harmadik napon jómagam is vállalkoztam a gyalogtúrának beillő sétára, amikor a gyerekek a vezetővel és három főiskolás kíséreléssel együtt ragyogó időben és jó hangulatban a Fűvészkertben tettek látogatást. A Költészet Napja alkalmából vetélkedőt tartottak, az utolsó napon a Vidám Park nyújtott szórakozást a kicsiknek, nagyobbaknak. A jó időt igyekeztek kihasználni, amikor csak tehettek, a szabadban is játszottak a gyerekek.

A Művelődési Központ hagyományainak megfelel az a kezdeményezés, hiszen eddig is rendeztek már rendezvényeket, irodalmi esteket, filmvetítéseket az újszegedi iskolásoknak.

A látottak alapján úgy érzem, érdemes lenne ezt a hasznos kezdeményezést folytatni és talán a dolgozó szülők is mihamarabb felfigyelnek rá.

Cs. A. ugyanúgy, mint az országisméret

Krasznodári képeslap helyett

Február 11-én mosolygó és siró emberek búcsúztatták azt a 20 egyetemi hallgatót és a kísérőtanárt, akik elindultak Krasznodárba. Ez a dél-orosz város, melynek 800 ezer lakosa van, fogadott bennünket, s tanított 4 hétig nemcsak orosz nyelvre, hanem az orosz élet, az ottani egyetem, az egész Szovjetunió ismereteire.

Majdnem négy napos út volt mögöttünk, amikor hajnalban megérkeztünk. Voltak, akik rögtön elindultak ismerkedni a várossal, voltak, akik az utazás fáradalmait pihenték, ám délután háromkor mindannyian ott ültünk a Kubáni Állami Egyetem egyik tantermében, ahol a külföldiekkel foglalkozó dékán tájékoztatót bennünket az egyetemről, az oktatásról, a további programról.

Napi 6 órát tanultunk bent az egyetemen aztán pedig a kollégiumban. Nyelvtanórán, fonetikán, olvasóórán és beszélgetés órán az egyetem oktatói kizárólag oroszul beszéltek hozzánk

KONFERENCIA LISSZABONBAN

Dr. Hevesi János, a József Attila Tudományegyetem tudományos rektorhelyettese, április 18-24. között a „Biológiai molekulák gerjesztett állapotai” konferencián vesz részt Lisszabonban. A konferencia egyik szekciójának elnökeként előadást is fog tartani.

VENDEG AZ USA-BÓL

Április 24-én a József Attila Tudományegyetemre látogat Stephen Dachi az Egyesült Államok nagykövetségének kulturális attaséja. A délelőtti órákban megbeszélést folytat egyetemünk állami vezetőivel, délután pedig az Angol Tanszék oktatóival fog majd konzultálni.

FESZTIVÁL PÁRMÁBAN

Április 21-25-e között az Egyetemi Színpad részt vesz a pármái diákszínházi fesztiválon.

TORNA CSAPATVERSENY

Az országos sportnapok keretében április 11-én és 12-én Budapesten rendezték meg a főiskolák tornászok férfi és női csapat illetve egyéni versenyét. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola férfi csapata a hatodik helyen végzett. Jobb eredménnyel dícselkedhet női együttesünk: 12 csapat versenyében a 4-5. helyet szerezték meg a Pécsi Tanárképző Főiskola tornászleányaival együtt. A bajnoki címet a Testnevelési Főiskola férfi és női csapatainak ítélték oda a pontozók.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁS

Április 18-20 között a Szegedi Orvostudományi Egyetem bőrgyógyászati klinikája rendezte a Magyar Allergológiai Társaság V. Vándorgyűlését. A megnyitó ünnepségén dr. Berencsi György, a SZOTE rektorhelyettese üdvözölte a többszáz hazai és külföldi vendéget, majd dr. Hámori Artúr, a Magyar Allergológiai Társaság elnöke nyitotta meg a háromnapos tanácskozást, amelyen 51 előadás hangzott el. Dr. Simon Miklós egyetemi tanár, a bőrgyógyászati klinika igazgatója elmondta, hogy a vándorgyűlés fő célja; biztosítsák a kutató és gyógyítói munkában szerzett tapasztalatok cseréjét.

KONZULTÁCIÓS ELŐADÁS

A SZOTE Gyógyszerésztudományi karának Nevelési Bizottsága március 28-án nyilvános ülést rendezett a kar hallgatói részére, amelyen dr. Farago Gábor, az EGYT Gyógyszertervezési gyár körmendi gyáregységének főmérnöke tartott konzultációs előadást. Az ülésen megjelent dr. Kedvess György dékán is. Az előadó a gyógyszerészeti pályaválasztásról, gyáripari elhelyezkedésről, a gyógyszerészek gyáripari foglalkoztatottságáról tartott igen érdekes és tanulságos beszámolót. Majd választott a hallgatók szóban és írásban feltett kérdéseire. A hallgatók bekapcsolódása az előadásba újabb bizonyítékot szolgáltatott a nevelési bizottság számára, hogy eddigi, hasonló stílusban rendezett sorozatát folytassa.

VÉRADÓ NAP

Április 18-án délután véradó napot tartottak a JATE KISZ-klubjában amelyen 121 lelkes, segítőkész hallgató jelent meg és adott vért.

FOTÓKIÁLLÍTÁS

Április 16. és 21. között az id. Jancsó Miklós kollégiumban rendezték meg a SZOTE KISZ fotókiállítását, amelyet dr. Kulka Frigyes egyetemi tanár, rektorhelyettes nyitott meg.

KÜLFÖLDI ÚT

Dr. Kraják Gyula egyetemi docens, a József Attila Tudományegyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékének vezetője 1974. április 17-én 10 napra Londonba utazott, ahol előadást tart a gazdasági körzetkutatással foglalkozó nemzetközi konferencián.

FŐISKOLAI BAJNOKSÁGOK

Április 30-án kezdődik az idei egyetemi és főiskolai bajnokság. A küzdelmek időpontjai. Sakk: április 10-25. Színhely: Magyar Sakk Szövetség. Úszás: május 5. Nemzeti Sportuszoda, Labdarúgás: kézilabda, tájékoztatósi futás, atlétika: május 7-13. Pécs. Asztalitenisz, röplabda, kosárlabda, torna: május 6-13. Kecskemét. Tenisz: szeptember 17-19., Siófok.

Szellemi „edzőtábor”

A fizikai dolgozók gyermekeinek egyetemre előkészítő tanfolyamát a Majakovszkij leánykollégiumban rendezték meg április 8-12 között. Dr. Klukovits Lajos „örökös tanfolyamvezető” a következőket mondta az ötnapos tanfolyam tapasztalatairól:

— Az első nap a rozsdalepuolás azaz a nyáron tanultak felélesztése jegyében telt el. A hátralévő négy napban azután a negyedik fizika és matematika anyagot skáláztuk át a gyerekekkel. Úgy érzem, sokat fognak majd profitálni az itt hallottakból a felvételin.

— Hogyan alakult a napi program?

— 8 óra 30 perctől 16 óra 15 percig tartottak az előadások. A szokásos délutáni kulturális program ezúttal elmaradt, mert az intenzív szellemi tevékenység indokolta a korai takarodót.

— Elégedett a gyerekek magatartásával?

— Az oktatók közül Varjú Károly, a Kibernetikai Laboratórium munkatársa és felesége, a Kísérleti Fizikai Intézet tanársegédje látta el az éjszakai felügyeletet. Véleményük: A kisebb rendezvényektől eltekintve nem volt különösebb baj Csongrád, Békés és Szolnok megye 85 itt megjelent maturanuszával.

előadója. Bizony eleinte nehezen értettük meg az előadásokat. Napról-napra házi feladatok megírása, szavak tanulása, hangos olvasás volt a délutáni programunk.

Természetesen más, tanulmányi jellegű programunk is volt. A négy hét során megtekintettük a város múzeumát, az óriási textilkombinátót, találkoztunk az egyetem Komszomol bizottságának tagjaival. Krasznodár új színházában megnéztük Gorkij „Az öreg” című darabját, és több ízben voltunk moziban.

Két nagyobb kirándulást tettünk. Novorosszijszk a Fekete-tenger partján fekszik, a II. világháborúban nagy szerepe volt. Felejthetetlen élmény maradt számomra a Hósi Emlékmű. Eset az eső, amikor ott jártunk. Déli 12 óra volt. Alig néhányan lártak arra felé. Megszólt a város híseinek tiszteletére komponált zene, s az emberek megálltak, a férfiak levették a fejfedőjüket.

Örményország fővárosa más hangulatú, mint az orosz váro-

sok. A Jereván melletti Ecsnyadzinban megnéztük az örmény vallás központját, a XIV. században épült templomot, Zvartnoc IV. századi romjait az első keresztény vallás hatalmas templomának maradványait.

Visszafelé útban Moszkvában töltöttünk egy napot. Szinte futva néztük meg a Tretyakov képtárat, az úrhajósok emlékművét, a kozmosz kiállítását, aki amit tudott. A Kremel, a Vörös tér, a Mauzóleum mindannyiunk számára felejthetelen maradt.

Gyorsan eltelt az idő. Fájó szívvel hagytuk ott barátainkat. de elhoztuk a kellemes, szép emlékeket. Az utazás célját több-kevésbé sikerült megvalósítani; a csoport valamennyi tagja jobban beszél oroszul, mint a Szovjetunióban töltött idő előtt. Természetesen, aki nagyobb túrással indult neki az útnak az még többet tanult, de mindannyiunknak nagy hasznára vált a krasznodari nyelvtanfolyam.

KISS ANNA